

Nämdö kyrkogård

Djurö, Möja och Nämdö församling, Värmdö kontrakt, Stockholms stift
Västerby 5:325, Nämdö socken, Värmdö kommun
Stockholms län
Södermanland

Nämdö kyrkogård sedd från ovan. Stockholm stift, bild nr 11053113.

Ritningarna till Nämdö kyrka står byggmästare Gustaf Blomquist för. De bearbetades senare av arkitekt John Smedberg. Kyrkan uppfördes till viss del av återanvänt material från tidigare kyrkobyggnader på platsen, Östanviks kapell. Kyrkan invigdes 1876.

Nämdö kyrka är skyddad enligt 4 kap. kulturminneslagen.

Historik

Traditionen bjuder att Nämdö redan under 800-talet tjänade som tillflyktsort för kristna och att det därmed skulle vara Ansgar som grundade församlingen men äldre kartmaterial över Nämdö med plats för kyrka eller kapell markerad saknas.

Nämdö församling bildas 1607 tillsammans med Ornö och Utö och ett knuttimrat kapell uppförs någon gång under 1600-talets första hälft. Dock omtalas en präst vid namn Herr Knut på Östanvik redan 1540.

Kapellet och en stor del av Nämdös övriga bebyggelse bränns ner av ryssarna 1719. Dock skonas det nya kapellet som 1701-1702 uppförts strax intill det gamla. 1753 uppförs även en ny klockstapel. Inga uppgifter finns om den förra eller dess placering.

1796 rivs kapellet och 1798 står ett nytt kapell tillsammans med klockstapel, likbod och kyrkbrygga färdigt på ny plats vid Östanvik. Denna runda centralkyrka i nyklassicistisk stil får en liten muromgärdad kyrkogård anlagd strax intill. Trots detta fortsätter användningen av den gamla kyrkogården. Den enda personen som begravs på den nya mindre kyrkogården är häradshövding Magnus Blix som också var initiativtagare till den nya kyrkan.

1875 hade församlingen växt så pass att kyrkorådet beslutade om uppförandet av en ny större kyrka. Det runda kapellet samt klockstapeln revs och den nya kyrkan uppfördes 1876 på den ursprungliga kyrkplatsen invid den gamla kyrkogården.

1992 ersätts delar av trästaketet av stenvägg. Oklart vilken sträckning men troligtvis söder om den västra stigluckan.

Ett bårhus med vedbod uppfördes 1939 öster om kyrkan.

Kyrkogården utvidgas åt söder 1962 men tas inte i bruk förrän 1992 då plats för urngravar och minneslund görs.

1986 återinvigdes Östanviks kyrkoruin och en ny klockstapel, i vilken Nämndö kyrkas lillklocka hängdes, uppfördes på platsen. Där hålls numera friluftsgudstjänster.

Beskrivning

Omgivningen

Nämndö kyrka och kyrkogård ligger mellan de båda byarna Solvik och Sand på den östra sidan av Nämndö där huvuddelen av öns bebyggelse är lokaliserad. Omgivningarna är typiska för en större ö i Stockholms skärgård som varit bebodd under lång tid där karg natur växelverkar med odlingsmark och hagar.

Nordväst om kyrkan ligger den före detta prästgården. På öns västra sida ligger torpstället Krokvik där ön präster bodde under 1800-talet. Gården Östanvik driver fortfarande jordbruk och stora delar av ön har kvar en agrar prägel trots den senare uppblandningen av modernare bebyggelse med bland annat sommarstugor från senare tid.

Omgärdning och grindar

Kyrkogården saknar enhetlig omgärdning. Direkt väster om kyrkan i anslutning till kyrkogårdens enda grind löper ett trästaket som följer kyrkogården sträckning norr om kyrkan fram till en servicebyggnad under uppförande öster om kyrkan. Trästaketet utgörs av ett omålat sk häststaket med grova fyrkantsstolpar med sågade spetsar och två horisontella plank. Grinden utgörs av en vitmålad pargrind av trä med grindstolpar av blocksågat timmer avtäckta med nätta kopparhättor. Grinden är tillverkad 2002 efter ursprungliga förlagor. Längs kyrkogårdens västra sträckning löper en terrasmur av enkellagd, kallmurad fältsten. På delar av muren växer liguster som bildar häckpartier. Den ursprungliga kyrkogårdens utbredning åt söder avgränsas även den av en kallmurad terrassering. Denna utgörs dock av lite större sprängsten. Den nyare delen åt söder har häckar av Ölandstok och Björnbär. Kyrkogårdens östra sida avgränsas endast av ett enkelt elstaket för att hålla hjortar och vildsvin borta. Elslingorna löper längs hela kyrkogården.

Kyrkogårdens enda grind. Bild 150

Gravkvarter och gångsystem, belysning m.m.

Kyrkogården sträcker sig söder om kyrkan och utgörs av en svagt sluttande grässlänt som smalnar av något ner mot vattnet. Kyrkogården är också något förskjuten åt väster i förhållande till kyrkan.

Kyrkogården med utblick mot vattnet. Bild 27

Kyrkogården omfattar endast fyra kvarter av varierad storlek och form. Kvarteren är gräsbevuxna och separeras av en grusad gång som löper från stigluckan i väster runt det dominerande kvarteret i mitten av kyrkogården och vidare ner till kvarteret för urngravar samt minneslunden. Grusgången kantas av betongsten med frilagd ballast.

Kvarteret för urngravar inramas av en enkel träram som håller jorden på plats.

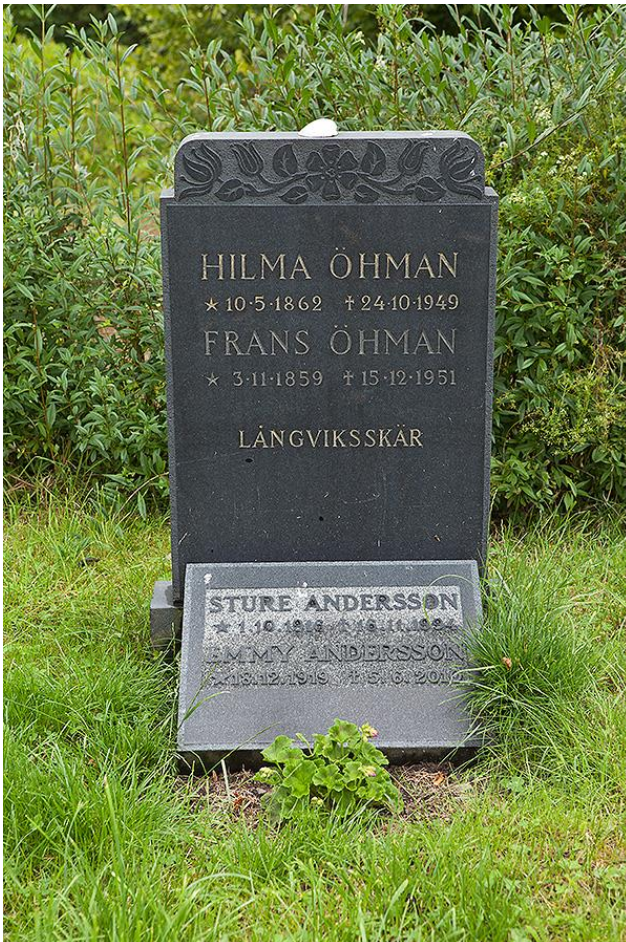
Kyrkogården saknar belysning.

Gravplatser och gravvårdar

Gravvårdarna är i huvudsak ordnade i nord-sydliga rader och utgörs av mestadels låga stenar samt träkors. På den yttersta delen åt väster återfinns några gravvårdar med mer högresta stenar. Enstaka gravvårdar har stenramar och det är sparsmakat med växtlighet. Ett förhållandevis stort antal stenar har lagts ner pga fallrisken. Gravvårdarna är heller inte särskilt gamla då det var träkors som dominerade vid gravsättningarna förr och dessa har helt enkelt försvunnit.

Det dominerande centrala kvarteret omgivet av den stenkantade grusgången. Bild 44

Exempel på lokalt förankrad gravvård. Bild 99

Exempel på stenkantad gravvård som lagts ner pga rasrisken. Bild 123

Exempel på enkelt träkors som tidigare dominerade kyrkogården. Bild 128

Kvarteret för urngravar som ianspråktoqs 1992. Här syns även den äldre terrassmuren som avgränsade den ursprungliga kyrkogården. Bild 60

Minneslund och asklundar

Minneslunden är belägen längst söderut närmast vattnet och avgränsas från kyrkogården med en häck av Ölandstokar. Minneslunden utgörs av en liten gräsyta med berg i dagen. Sittplats i form av en bänk finns i anslutning till minneslunden.

Del av minneslunden med sin avskärmande växtlighet. Bild 74

Vegetation

Längs med kyrkogårdens västra del står en rad med tre lindar och en ask, samtliga hamlade. I anslutning till stigluckan i väster står en ligusterhäck samt en alm med utvuxen krona. En stor ask stod intill kyrkan på kyrkogårdens nordöstra del. Tidigare fanns där ytterligare en ask samt en stor ek men dessa togs ner i samband med att kyrkogården utvidgades 1992.

Här syns de hamlade lindarna på rad läng kyrkogårdens västra sida. Bild 18

En ligusterhäck återfinns även på kyrkogårdens östra sida. På grannfastigheten öster om kyrkan står ett flertal askar och almar.

Här syns den sparade asken i anslutning till kyrkobyggnaden samt den lummiga växtligheten på grannfastigheten som kryper in på kyrkogården i öster. Bakom asken skymtar även den nya servicebyggnaden under uppförande. Bild 51

Buxbom, järnek och ölandstok förekommer kring enstaka gravvårdar men den vanligaste perennen är lavendel. Det återfinns även ett mindre björnbärssnår på den terrasserade mursträckningen i söder. Ölandstok återkommer i form av en häck intill minneslunden.

Kyrkogården har trots viss gallring av växtligheten på senare år förlorat lite av den viktiga kontakten med havet.

Övriga byggnader och anläggningar

Service byggnad under uppförande strax öster om kyrkan på den plats där bårhuset med vedbod var placerad.

Kulturhistorisk karakteristik

Kyrkogårdens sjönära läge och den öppna kontakten med vattnet är viktigt för upplevelsen av platsen som har hävd sedan första hälften av 1600-talet. Kyrkogårdens enkla och naturliga utformning med den svagt sluttande grässlätten uppfattas som självklar i den omgivande skärgårdsmiljön. Viktigt är även den formade växtligheten som finns på platsen fortsätter att vårdas samt utvecklas för att platsen även fortsättningsvis ska uppfattas som självklar.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkogården

- Kyrkogårdens starka öppna kontakt med vattnet
- De hamlade lindarna och asken längs kyrkogårdens västra sida
- Den stora asken strax söder om kyrkan samt almen strax innanför grinden
- Kyrkogårdens grind uppförd efter ursprunglig förlaga
- Bogårdsmurens sträckning i väster och söder
- De äldre gravvårdarna på den västra delen av kyrkogården samt samlingen med äldre gravstenar på den sydöstra delen

Kronologi

1600-talets första hälft

Kyrkogården anläggs i samband med uppförandet av Nämdös första kända kapell. (Bergman 1987, Låt kyrkorna berätta)

1876

Nämdö nuvarande kyrka av trä invigs. Ritningar efter byggmästaren Gustaf Blomquist, bearbetade av arkitekt John Smedberg. (Låt kyrkorna berätta)

1932

En stenmur ersätter delvis det trästaket som inhägnar kyrkogården. (ATA, Låt kyrkorna berätta)

1939

Bårhus med vedbod uppförs öster om kyrkogårdsområdet. (Bergman 1987, Låt kyrkorna berätta)

1962

Kyrkogårdens mark utvidgas mot söder. (Låt kyrkorna berätta)

1992

Kyrkogårdens södra del tas i bruk med bla urngravplats och minneslund. (Låt kyrkorna berätta)

2002

Nyttillverkade grindar, lika originalet av Herbert Fredriksson. (Låt kyrkorna berätta)

Källor

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet

Bergman, G, *Nämdö kyrka*. Sörmländska kyrkor. Bd 8, nr 108, Eskilstuna 1948

Bergman, M, *Nämdö kyrka*. Sörmländska kyrkor 108, Södermanlands museum 1987

Detthoff, Susanna, *Nämdö kyrka. I: Låt kyrkorna berätta*. Kulturhistoriskt skyddade kyrkor i Stockholms stift. Stockholm 2005

Vård- och underhållsplan för Djurö kyrka. Svensk Klimatstyrning AB, 2010